

CHET TILLARNI O'RGATISHDA UMUMEVROPA KOMPETENSIYA TALABLARINI HISOBGA OLISH.

Abdug'aniyeva Maftuna Nurali qizi

Namangan davlat chet tillari instituti 1-kurs magistr talabasi

Annotatsiya: *O'quvchilarning o'quv faoliyatini faollashtirish, chet tilini o'rganishga bo'lgan ishtiyoq darajasini oshirish hamda faollik va ijodkorlikni rivojlantirish yo'llaridan biri chet tilini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan yondashuvdir. Ushbu maqolada chet tillarini o'qitishda kompetensiyaga asoslanganyondashuvning asosiy tamoyillari muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *chet tilidagi kommunikativ kompetensiya (ikk), asosiy kompetensiyalar, iyaga egalik darajasi.*

Kommunikativ kompetensiya, ya'ni.shaxsning ona va ona tillari vositalaridan foydalangan holda har qanday faoliyatni, har qanday harakatlarni amalga oshirish qobiliyati mutaxassisning kasbiy kompetensiyasi modelining bir qismi sifatida ajralib turadi [6, 50] va har qanday Profil bo'yicha mutaxassisni tayyorlashning ajralmas qismi hisoblanadi.

Til bo'lmagan universitet mutaxassisida chet tilidagi kommunikativ kompetensiyani (hic) shakllantirish kasbiy ehtiyojlarni qondirish, shaxsiy va ishbiarmonlik aloqalarini amalga oshirish, keyingi kasbiy o'zini o'zi tarbiyalash va o'zini takomillashtirish uchun madaniyatlararo aloqada ishtirok etish imkoniyatini beradi va uning faoliyatida professional ahamiyatga ega tarkibiy qism hisoblanadi., shuningdek, mutaxassisning mehnat bozorida yaxshiroq rivojlanishiga hissa qo'shadigan iqtisodiy kategoriya.

Chet til o'qitish metodikasi fan sifatida 200 yildan ortiq tarixga ega. Bu davr ichida chet til o'qitish metodikasiga turlicha munosabatlar bildirilganini kuzatish mumkin.

Bunday qarashlardan biri akademik L.V.Shcherbaga mansub hisoblanadi. Uning fikricha, har qanday fanni o'qitish metodikasi fan bo'lishiga qaramasdan, nazariy fan hisoblanmaydi. U amaliy masalalarni hal qiladi.Jumladan, chet til o'qitish metodikasi ham faqat psixologiya dalillariga tayanmaydi, balki umumiy va xususiy tilshunoslik tadqiqotlariga asoslanadi.

Agar tilshunoslik til hodisalarining kelib chiqishi va harakatlanish qonuniyatlari bilan shug'ullansa, metodika bu qonuniyatlarga asoslanib zarur til hodisasidan amalda foydalanish uchun nima qilish kerak degan savolga javob beradi. Metodikaga oid kitoblarning eng qimmatlilari ham tilshunoslar tomonidan yozilgan.

Bular jumladan XIX asr fonetistlaridan biri va buyuk ingliz tilshunosi G.Suit, XIX asr oxiri va XX asr boshida Angliyada eng original fonetist va nazariyotchi tilshunos hisoblangan O.Yesperson, XIX asrning oxiri va XX asr boshlarida eng ko'zga ko'ringan

fransuz lingvistlaridan F.Bryuns va Brealya, ko'zga ko'ringan anglist va taniqli fonetist V.Fiyotor va boshqalar kiradi. Rossiyada til o'qitish metodikasi masalasi bilan akademik L.V.Shcherba va uning ustozlari buyuk tilshunos olim I.A.Boduen-de-Kurtone va ularning shogirdlari shug'ullanganlar. Chet til o'qitish metodikasiga psixologlar o'zgacha munosabatda bo'ldilar. Metodika va psixologiya fanlarning o'zaro munosabatlari haqida professor V.A.Artemov qimmatli fikr bildirgan. Uning fikricha, psixologiya metodika uchun material beradi. Metodika o'qituvchining qanday dars o'tishini o'rganadi. Psixologiya esa, o'quvchilarning bu predmetni qanday o'zlashtirib olayotganliklari bilan shug'ullanadi. Lekin, bu fikrga to'la qo'shilib bo'lmaydi. Chunki o'qituvchi dars berish jarayonida, o'quvchi esa o'zlashtirish davrida ma'lum ruhiy jarayon va holatlarni boshdan kechiradilar, ular xohlaydilar, yo'qmi psixologiyaning qonunlariga ro'baro bo'ladilar va ta'sirlanadilar.

Til o'rganish kishilik jamiyatida bag'oyat muhim sohalardan biri hisoblanadi. Muloqot vositasi bo'lmish tilni tabiiy muhitda ya'ni oilada, jamoatchilik orasida yoki uyushgan holda amaliy egallash mumkin. Til hodisalariga oid bilimlar esa nazariy jihatdan o'rgatiladi. Xalqaro munosabatlar avj olgan zamonamizda tillarni bilish, ayniqsa ko'p tillilik ulkan ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizda tahsil oladigan o'quvchi va talabalar odatda uch tilni o'rganadilar. Ushbu tillar maxsus nomlar bilan yuritiladi. Bular quyidagilar: ona tili, ikkinchi til, va chet til. Ona tili tafakkur shakllanishida alohida xizmat o'taydigan birinchi til hisoblanadi. Ikkinchi til haqida so'z yuritilganda, unga boshqa millat vakillaridan iborat qardoshlar, qo'shnilar tili sifatida qaraladi.

Chet til - bu xorijiy mamlakat tilidir. Respublikamizda G'arbiy Yevropa (ingliz, ispan, nemis, faransuz) tillari va Sharq (arab, turk, fors, xitoy, hind) tillari o'qitilib kelinmoqda. Bu tillar ta'lim muassalarining o'quv rejalaridan o'rin olgan. Uchala tilni o'qitish jarayoni turlicha kechadi. Ona tili va ikkinchi til tabiiy vaziyatda, chet til esa sun'iy muhitda o'rganiladi. Chet tildagi muloqot, asosan, darsda muallim rahbarligida kechadi. Uchala til orasida chet tilni o'rganish va o'rgatish muayyan jihatlari bilan keskin farq qiladi. Bu esa, o'z navbatida, tegishli chet til o'qitish texnologiyasini qo'llashni taqozo etadi. Chet til muallimi metodika fani yutuqlarini puxta o'zlashtirish orqali o'quvchi-talabani to'plagan til tajribasi me'yorini aniq bilishga va uni yanada takomillashtrishga erishadi. Chet tillarni samarali o'rgatish uning metodikasini bilishni taqozo etadi. Chet tillarni o'rganish va o'rgatish ko'p jihatdan chet til o'qitish metodikasi masalalarini nazariy tomondan ishlab chiqilishiga va nazariyaning amalda ijodiy qo'llanilishiga bog'liqdir.

1-jadval

Tilni bilishning umumiy ko'lami

Deskriptor Darajasi

C2 o'z fikrlarini aniq ifodalashi, eng muhimlarini ta'kidlashi, ikki tomonlama tushunishni istisno qilishi, shu bilan birga eng keng til vositalaridan erkin foydalanishi mumkin.

C1 o'z fikrlarini ifoda etishning eng munosib usullarini turli xil til vositalaridan osongina va erkin tanlashi mumkin.

B2 ko'rinadigan qiyinchiliklarga duch kelmasdan o'z fikrini aniq ifoda etishi mumkin. Hodisalar va ob'ektlarni aniq tasvirlash, nuqtai nazarni ifoda etish, dalillarni yaratish uchun etarli bo'lgan til vositalarining zaxirasini biladi. Shu bilan birga, u so'zlarni tanlashda, ba'zi murakkab jumla modellaridan foydalanishda ko'rinadigan qiyinchiliklarga duch kelmaydi.

B1 + til vositalarining mavjud zaxirasi sizga atipik vaziyatning tavsifini tayyorlamasdan berishga, muammo yoki savolning mohiyatini aniq bayon qilishga, mavhum mavzu bo'yicha fikrlaringizni ifoda etishga imkon beradi (masalan, madaniyat, fan, kino va boshqalar bilan bog'liq).

B1 so'z boyligi kundalik mavzularda (oila, ish, sevimli mashg'ulotlari, so'nggi voqealar) muloqot qilish uchun etarli, ammo kerakli so'zni tanlashda qiyinchiliklarga duch keladi, takrorlanadi, ba'zida o'z fikrlarini ifoda etishda qiynaladi.

A2+ oddiy kundalik vaziyatlarda muloqot qilish uchun etarli bo'lgan asosiy so'z boyligiga ega, ammo so'zlarni tanlashda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa muloqot qilish imkoniyatini sezilarli darajada cheklaydi.

Ma'lumki, Yevropa Kengashi kompetentsiyalarni shakllantirishni Evropa oldida turgan masalalarga javob sifatida ko'rib chiqib, yosh evropaliklar egallashi kerak bo'lgan 5 ta asosiy kompetentsiya ta'rifini qabul qildi:

1) Siyosiy va ijtimoiy kompetensiyalar (mas'uliyatni o'z zimmasiga olish, guruh qarorlarini qabul qilishda ishtirok etish, nizolarni zo'ravonliksiz hal qilish va boshqalar);

2) Ko'p madaniyatli jamiyatda yashash bilan bog'liq kompetensiyalar (farqlarni qabul qilish, boshqa odamlarni hurmat qilish, boshqa madaniyat vakillari bilan yashash qobiliyati va boshqalar);

3) Og'zaki va yozma muloqotni bilish (uning yo'qligi ijtimoiy izolyatsiyaga tahdid soladi), bir nechta tillarni bilish bilan bog'liq kompetensiyalar;

4) Jamiyatni axborotlashtirishning kuchayishi bilan bog'liq kompetensiyalar (reklamaga tanqidiy munosabatda bo'lish qobiliyati va boshqalar);

5) Shaxsiy kasbiy va ijtimoiy hayot kontekstida hayot davomida o'rganish qobiliyati.

Chet tillarini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan yondashuv o'quvchilarga chet tilini tezroq va samaraliroq o'zlashtirish imkonini beruvchi samarali usuldir.

U amaliy ko'nikmalarga e'tibor qaratish, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va faol ta'lim metodlaridan foydalanishga asoslanadi.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv o'quv samaradorligini oshirish, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish kabi qator afzalliklarga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ариян М.А. Социально развивающая методическая система обучения иностранным языкам в средней школе: проектирование и реализация// Диссертация на соискание учёной степени доктора педагогических наук, 2009. Стр.25-40
2. Бим, И. Л. Компетентностный подход к образованию и обучению иностранным языкам / И. Л. Бим // Компетенции в образовании: опыт проектирования; ред А. В. Хуторской. - М.: Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. - С. 156-163.
3. Кузнецова, Н.Г. Общекультурная компетенция: подходы к определению сущности и структуры// <https://yberieshka.m/artide/n/obschekultumaya-kompetentsiya-podhody-k-opredeleniyu-suschnosti-i-strukturny>